

Wojciech Szczepan Staszewski*

**WOLNOŚĆ PRZEMIESZCZANIA SIĘ
W TRAKTATACH O PRZYJANI I WSPÓŁPRACY
ZAWARTYCH PRZEZ POLSKĘ**

Każde państwo samodzielnie decyduje w sprawach przyjmowania cudzoziemców na swoje terytorium i określa warunki ich dopuszczenia¹. Z istoty suwerenności państwowej wynika nieograniczona i niepodzielna kontrola terytorium państwa w jego politycznych granicach, także w odniesieniu do przepływu osób². Dopuszczenie cudzoziemców na terytorium państwa jest jego prawem³, zatem cudzoziemcy nie mogą skutecznie domagać się ich dopuszczenia, jeśli swoich roszczeń nie opierają na obowiązującej państwo

* Dr Wojciech Szczepan Staszewski – Katedra Prawa Międzynarodowego Publicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

¹ Por. S. Sawicki, *Prawo państwa do regulowania międzynarodowego ruchu osobowego*, Warszawa 1986, s. 73. Zob. E. Dynia, *Cudzoziemcy w prawie międzynarodowym. Status cudzoziemców w Polsce*, Studia i Materiały, Polska Fundacja Spraw Międzynarodowych 15, Warszawa, sierpień 1998 roku, s. 3–4.

² Por. J. Tyranowski, *Integralność terytorialna, nienaruszalność granic i samostanowienia w prawie międzynarodowym*, Warszawa – Poznań 1990, s. 11. Zob. L. Antonowicz, *Państwa i terytoria. Studium prawnomiędzynarodowe*, Warszawa 1988, s. 25–36; J. Symonides, *Terytorium państwowe w świetle zasady efektywności*, Toruń 1971, s. 61–62. Por. J. G. Barsiegow, *Territorija w międunarodnam prawie. Juridiczeskaja priroda territorialnogo wierchowienstwa i prawowyje osnovanija rasporiażenija tierritorijej*, Moskwa 1958, s. 9.

³ Por. S. Nahlik, *Wstęp do nauki prawa międzynarodowego*, Warszawa 1967, s. 13–14.

normie prawa międzynarodowego (np. uprawnienie w tym zakresie członka Komitetu na rzecz Zapobiegania Torturom)⁴.

Zapewnienie swobody przemieszczania się odgrywa istotną rolę w funkcjonowaniu społeczności międzynarodowej⁵. Respektowanie przez państwa wolności migracji sprzyja rozwijaniu przyjaznych kontaktów i współpracy między nimi oraz ich mieszkańcami.

Państwa podejmują działania zmierzające do zagwarantowania jednostkom wolności przemieszczania się oraz likwidacji barier utrudniających korzystanie z tej wolności. W tym celu państwa zawierają też umowy międzynarodowe dotyczące międzynarodowego ruchu osobowego.

Każde państwo, realizując założenia swojej polityki zagranicznej, prowadzi odpowiednią politykę traktatową. Krąg państw, z którymi dane państwo jest związane szczególnymi więzami, wskazują traktaty o przyjaźni i współpracy, określane jako traktaty polityczne⁶. W sposób kompleksowy regulują one podstawy stosunków pomiędzy państwami.

Polska jest związana obecnie traktatami o przyjaźni i współpracy z dwudziestoma trzema państwami⁷, w tym z wszystkimi państwami sąsiednimi, tj. z Rosją, Litwą, Białorusią, Ukrainą, Słowacją, Czechami i Niemcami.

Pierwszym państwem spośród państw sąsiednich, z którym Polska zawarła traktat o przyjaźni i współpracy, była Republika Federalna Niemiec. W dniu 17 czerwca 1991 r. został podpisany w Bonn Traktat między Rzeczpospolitą

⁴ Por. J. Białocerkiwicz, *Status prawny cudzoziemca w świetle standardów międzynarodowych*, Toruń 1999, s. 129. Zob. L. Antonowicz, *Podręcznik prawa międzynarodowego*, wyd. VII zmienione, Warszawa 2002, s. 96–97.

⁵ Por. K. Libera, *Międzynarodowy ruch osobowy*, Warszawa 1969, s. 121; J. Menkes, *Prawnomiędzynarodowa ochrona własności inwestycji zagranicznych*, Sprawy Międzynarodowe 2000, z. 4, s. 70–71. Zob. L. Ehrlich, *Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych*, Kraków 1947, s. 8–9.

⁶ Zob. M. Frankowska, *Prawo traktatów*, Warszawa 1997, s. 42; S. E. Nahlik, *Wstęp do nauki...*, s. 199–200, 203–204. Zob. też *Podręcznik prawa międzynarodowego*, pod red. W. N. Durdieniewskiego i S. B. Kryłowa, przekład z jęz. rosyjskiego pod red. L. Gelberga, Warszawa 1950, s. 457–461; A. Szymczyk, *Stosunki dwustronne z wybranymi państwami Europy Zachodniej – Włochy*, [w:] *Polityka zagraniczna RP 1989–2002*, pod red. R. Kuźniara, K. Szczepanika, Warszawa 2002, s. 184.

⁷ Na temat traktatów o przyjaźni i współpracy zawartych przez Polskę z państwami zachodnimi w latach 1989–2004 pisze – R. Szafarz, *Dwustronne traktaty polityczne Rzeczypospolitej Polskiej z państwami zachodnimi: 1989 – 2004. Studium polityczno-prawne*, Studia Prawnicze 2004, z. 3, s. 5–16.

Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy⁸. Strony zobowiązały się, iż będą popierały wszechstronne kontakty osobiste między ich obywatelami, uznając, iż rozwój tych kontaktów jest niezbędną przesłanką porozumienia i pojednania obu narodów (art. 29 ust. 1)⁹.

Państwa-strony Traktatu oświadczyły, iż członkowie mniejszości niemieckiej w Rzeczypospolitej Polskiej, to znaczy osoby posiadające polskie obywatelstwo, które są niemieckiego pochodzenia albo przyznają się do języka, kultury lub tradycji niemieckiej, a także osoby w Republice Federalnej Niemiec, posiadające niemieckie obywatelstwo, które są polskiego pochodzenia albo przyznają się do języka, kultury lub tradycji polskiej mają w szczególności prawo, indywidualnie lub wspólnie z innymi członkami swej grupy, do ustanawiania i utrzymywania niezakłóconych kontaktów między sobą w obrębie swego kraju, jak również kontaktów poprzez granice z obywatelami innych państw, z którymi łączą je wspólne pochodzenie etniczne lub narodowe, dziedzictwo kulturalne lub przekonania religijne (art. 20 ust. 3)¹⁰.

⁸ Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, podpisany w Bonn w dniu 17 czerwca 1991 r. Wszedł w życie w dniu 16 stycznia 1992 r. Został zawarty na okres 10 lat i ulega po tym terminie automatycznemu przedłużaniu na okresy pięcioletnie, jeżeli żadna ze stron nie wypowie go w drodze notyfikacji na rok przed upływem danego okresu obowiązywania. Tekst – Dz. U. 1992 r. Nr 14, poz. 56 oraz A. Przyborowska-Klimczak, W. Staszewski, *Stosunki traktatowe Polski z państwami sąsiednimi. Wybór dokumentów*, Lublin 1998, s. 21–33. Zob. J. Barcz, *Polska-Niemcy. Traktat o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy*, PiP 1991, z. 9, s. 26 i n.; tegoż, *Podstawy polityczne i prawne stosunków Polski ze zjednoczonymi Niemcami*, [w:] *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1991*, pod red. B. Wizimirskiej, Warszawa 1993, s. 64–65. Zob. też – *Polska – Niemcy. Dobre sąsiedztwo i przyjazna współpraca*, pod red. J. Barcza i M. Tomali, Warszawa 1992; M. Tomala, *Traktat Polska – RFN i ZSRR – RFN. Analiza porównawcza*, Studia i Materiały 29, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1991.

⁹ W Umowie państwa zobowiązały się także popierać ściślejszą współpracę między partiami, związkami zawodowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi, organizacjami sportowymi, fundacjami oraz innymi organizacjami i zrzeszeniami społecznymi. Strony także popierają działalność Forum Polsko-Niemieckiego (art. 29 ust. 2 i 3). Jednocześnie strony stwierdziły, iż przywiązują duże znaczenie do partnerskiej współpracy między regionami, miastami, gminami i innymi jednostkami terytorialnymi, w szczególności na obszarach przygranicznych (art. 12 ust. 1).

¹⁰ Należy podkreślić, iż Traktat potwierdził, iż członkowie mniejszości niemieckiej w Rzeczypospolitej Polskiej, a także osoby w Republice Federalnej Niemiec, posiadające niemieckie obywatelstwo, które są polskiego pochodzenia albo przyznają się do języka, kultury lub

W art. 32 uregulowano sprawy opieki nad grobami niemieckimi w Polsce i grobami polskimi w Niemczech:

„1. Republika Federalna Niemiec oświadcza, że polskie groby znajdujące się w Republice Federalnej Niemiec są otoczone szacunkiem oraz umożliwiona jest opieka nad nimi. Groby polskich ofiar wojen i tyranii, znajdujące się w Republice Federalnej Niemiec, podlegają ochronie prawa niemieckiego oraz będą zachowane i pielęgnowane.

2. Rzeczpospolita Polska oświadcza, że niemieckie groby znajdujące się w Rzeczypospolitej Polskiej są otoczone szacunkiem oraz umożliwiona jest opieka nad nimi. Groby niemieckich ofiar wojen i tyranii, znajdujące się w Rzeczypospolitej Polskiej, podlegają ochronie prawa polskiego oraz będą zachowane i pielęgnowane.

3. Umawiające się Strony popierają współpracę organizacji i instytucji odpowiedzialnych w obu Państwach za groby ofiar wojen i tyranii. Umożliwiają w szczególności tym organizacjom i instytucjom rejestrację, uporządkowanie oraz opiekę nad takimi grobami”.

Strony zobowiązały się także w Traktacie do podjęcia wszelkich stosownych działań w celu popierania i ułatwiania ruchu osobowego i turystyki. Uzgodniły ponadto, że usprawnią i przyspieszą odprawy celne i graniczne oraz przyczynią się do dalszego rozwoju współpracy właściwych organów administracji. Zgodnie z postanowieniami Traktatu strony zamierzają, w zależności od nasilenia ruchu, rozbudować i zmodernizować istniejące oraz otwierać nowe przejścia graniczne (art. 19).

Strony Traktatu podkreśliły, że przywiązują duże znaczenie do rozwoju kontaktów i ścisłego współdziałania młodzieży polskiej i niemieckiej oraz będą wspierały te kontakty i wymianę młodzieżową, a także udział młodzieży i jej organizacji we wspólnych spotkaniach i przedsięwzięciach (art. 30).

Postanowiono również rozszerzać bezpośrednią współpracę i wymianę między szkołami, uczelniami oraz naukowymi instytucjami badawczymi, m. in. poprzez wymianę uczniów, studentów, nauczycieli, pracowników naukowych (art. 26 ust. 1), a także popierać bezpośrednie kontakty między polskimi i niemieckimi twórcami i artystami (art. 23 ust. 1).

tradycji polskiej, mają prawo, indywidualnie lub wespół z innymi członkami swej grupy, do swobodnego wyrażania, zachowania i rozwijania swej tożsamości etnicznej, kulturalnej, językowej i religijnej bez jakiegokolwiek próby asymilacji wbrew ich woli. Mają oni prawo do pełnego i skutecznego korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności bez jakiegokolwiek dyskryminacji i w warunkach pełnej równości wobec prawa (art. 20 ust. 1).

W artykule 18 strony Traktatu stwierdziły, iż dołożą starań, aby stworzyć dogodny warunki dla korzystania z ich szlaków komunikacyjnych w transporcie między ich terytoriami i w tranzycie oraz będą dążyły do rozszerzenia połączeń transportowych w ruchu powietrznym, kolejowym, drogowym oraz w żegludze morskiej i śródlądowej, wykorzystując najnowocześniejsze technologie.

W postanowieniach dotyczących współpracy gospodarczej przewidziano tworzenie dogodnych warunków gospodarczych, prawnych i organizacyjnych dla działalności gospodarczej osób fizycznych i prawnych (art. 9 ust. 1). Zgodnie z artykułem 14 państwa powinny rozszerzać i pogłębiać wzajemne stosunki w dziedzinie zabezpieczenia społecznego oraz współpracy w zakresie pracy i polityki socjalnej. Strony zobowiązały się do rozwijania, intensyfikowania i upraszczania stosunków prawnych i konsularnych, w tym obrotu prawnego w sprawach cywilnych i karnych oraz socjalnych i administracyjnych, z uwzględnieniem ich systemów prawnych oraz istniejących umów wielostronnych i dwustronnych, w szczególności konwencji Rady Europy (art. 33 ust. 1).

W 1991 r. został także zawarty Układ między Rzeczpospolitą Polską a Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną o dobrym sąsiedztwie, solidarności i przyjacielskiej współpracy¹¹. Został on podpisany jeszcze przed podziałem Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej, w wyniku którego powstały nowe państwa: Republika Czeska i Republika Słowacka¹². Układ ten obowiązuje nadal, bowiem oba państwa w drodze sukcesji przyjęły wynikające z niego zobowiązania¹³.

¹¹ Układ między Rzeczpospolitą Polską a Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną o dobrym sąsiedztwie, solidarności i przyjacielskiej współpracy, podpisany w Krakowie w dniu 6 października 1991 r. Wszedł on w życie w dniu 4 maja 1992 r. Traktat został zawarty na okres 15 lat i po tym terminie jego ważność ulega przedłużeniu na okresy pięcioletnie, jeżeli żadna ze stron nie wypowie go w drodze notyfikacji najpóźniej na rok przed upływem danego okresu obowiązywania. Tekst – Dz. U. 1992 r. Nr 59, poz. 296 oraz A. Przyborowska-Klimczak, W. Staszewski, *Stosunki traktatowe Polski...*, s. 42–48.

¹² Zob. T. S. Szayna, *Rozpad Czecho-Słowacji (kilka uwag o jego konsekwencjach)*, Sprawy Międzynarodowe 1993, z. 1, s. 55–59.

¹³ Zob. A. Przyborowska-Klimczak, W. Staszewski, *Wstęp* [w:] A. Przyborowska-Klimczak, W. Staszewski, *Stosunki traktatowe Polski...*, s. 11–12. Stosunki traktatowe z nowymi sąsiadami uregulowały: Protokół między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Czeskiej o sukcesji umów dwustronnych i przeglądzie systemu traktatowego między Rzeczpospolitą Polską i Republiką Czeską, podpisany w Warszawie w dniu 29 marca 1996 r.

Kolejne traktaty zostały zawarte w 1992 r. z Ukrainą¹⁴, Federacją Rosyjską¹⁵, Republiką Białoruś¹⁶ i w 1994 r. z Republiką Litewską¹⁷.

(Wszedł w życie w dniu 23 sierpnia 1996 r.) oraz Protokół między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Słowackiej dotyczący obowiązywania w stosunkach między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Słowacką dwustronnych umów międzynarodowych zawartych między Polską (Rzeczpospolitą Polską, Polską Rzeczpospolitą Ludową) a Czechosłowacją (Republiką Czechosłowacką, Czechosłowacką Republiką Socjalistyczną, Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną) w latach 1918–1992, podpisany w Bratysławie w dniu 8 lipca 1993 r. (Wszedł w życie w dniu 6 czerwca 1994 r.). Teksty obu porozumień – A. Przyborowska-Klimczak, W. Staszewski, *Stosunki traktatowe Polski...*, s. 85–87, 117–119.

¹⁴ Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy, podpisany w Warszawie w dniu 18 maja 1992 r. Wszedł on w życie w dniu 30 grudnia 1992 r. Zawarty został na okres 15 lat i po tym terminie jego moc obowiązująca ulega automatycznemu przedłużeniu każdorazowo na okres pięcioletni, jeżeli żadna ze stron nie wypowie go w drodze notyfikacji na rok przed upływem danego okresu. Tekst – Dz. U. 1993 r. Nr 125, poz. 573 oraz A. Przyborowska-Klimczak, W. Staszewski, *Stosunki traktatowe Polski...*, s. 120–126. Szerzej na temat Traktatu zob. B. Surmacz, *Współczesne stosunki polsko-ukraińskie. Politologiczna analiza traktatu o dobrym sąsiedztwie*, Lublin 2002.

¹⁵ Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy, podpisany w Moskwie w dniu 22 maja 1992 r. Wszedł on w życie w dniu 8 maja 1993 r. Został zawarty na okres 15 lat i ulega on automatycznemu przedłużeniu każdorazowo na okres pięcioletni, jeżeli żadna ze stron nie zawiadomi drugiej strony w drodze notyfikacji, na sześć miesięcy przed upływem danego okresu, o zamiarze wypowiedzenia Traktatu. Tekst – Dz. U. 1993 r. Nr 61, poz. 291 oraz A. Przyborowska-Klimczak, W. Staszewski, *Stosunki traktatowe Polski...*, s. 243–249. Szerzej na temat postanowień Traktatu zob. W. Zajączkowski, *Stosunki polsko-rosyjskie*, [w:] *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1992*, pod red. B. Wizimirskiej, Warszawa 1994, s. 188–189; S. Pawlak, *Polityka traktatowa Polski w latach 1990–1993* [w:] *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1993-1994*, pod red. B. Wizimirskiej, Warszawa 1994, s. 35–37.

¹⁶ Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, podpisany w Warszawie w dniu 23 czerwca 1992 r. Wszedł on w życie w dniu 30 marca 1993 r. Został podpisany na okres 15 lat i jego moc po tym terminie ulega automatycznie każdorazowo przedłużeniu na okres pięcioletni, jeżeli żadna ze stron nie wypowie go w drodze notyfikacji na rok przed upływem danego okresu. Tekst – Dz. U. 1993 r. Nr 118, poz. 527 oraz A. Przyborowska-Klimczak, W. Staszewski, *Stosunki traktatowe Polski...*, s. 168–175. Zob. M. Palmowski, *Stosunki polsko-białoruskie* [w:] *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1992*, s. 146.

¹⁷ Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, podpisany w Wilnie w dniu 26 kwietnia 1994 r. Wszedł on w życie w dniu 26 listopada 1994 r. Został zawarty na okres 15 lat i ulega on automatycznemu przedłużeniu na okresy pięcioletnie, o ile żadna ze stron nie wypowie go, w drodze notyfikacji, najpóźniej na rok przed upływem danego okresu obowiązywania. Tekst – Dz. U. 1995 r. Nr 15, poz. 71 oraz A. Przyborowska-Klimczak, W. Staszewski, *Stosunki traktatowe*

W traktatach tych kontrahenci zobowiązali się, iż będą popierali rozwój kontaktów między obywatelami ich państw oraz będą sprzyjali współpracy między organizacjami społecznymi, partiami politycznymi, związkami zawodowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi, organizacjami sportowymi, fundacjami, a także innymi organizacjami i zrzeszeniami społecznymi. Doceniając szczególną rolę młodego pokolenia w kształtowaniu wzajemnych stosunków między narodami, zobowiązano się do tworzenia możliwości wszechstronnej współpracy i wymiany młodzieży. Ponadto uzgodniono, iż strony będą sprzyjały rozwojowi bezpośredniej współpracy między różnymi rodzajami szkół i szkół wyższych oraz między instytucjami naukowymi, w tym między innymi poprzez wymianę uczniów, studentów, stypendystów.

Kontrahenci postanowili także, iż będą przyczyniać się do rozwoju współpracy transgranicznej i międzyregionalnej oraz współpracy między miastami, a także kontaktów i podróży obywateli mieszkających w rejonach przygranicznych. Zwiększą też liczbę przejść granicznych oraz usprawnią przeprowadzanie kontroli granicznej i celnej. Strony będą współpracowały na rzecz rozwoju wzajemnych i tranzytowych połączeń transportowych i związanej z nimi infrastruktury we wszystkich dziedzinach transportu oraz udziału poparcia rozwojowi kontaktów w dziedzinie turystyki.

Zgodnie z postanowieniami traktatów obywatele jednej strony będą mieli zapewniony dostęp do miejsc pochówku i pamięci rodaków, znajdujących się na terytorium drugiej strony oraz będą mogli sprawować opiekę nad grobami i miejscami pamięci.

W traktatach strony zobowiązały się do poszanowania międzynarodowych zasad i standardów dotyczących ochrony praw mniejszości narodowych.

W postanowieniach dotyczących współpracy gospodarczej strony zobowiązały się do wprowadzenia odpowiednich uregulowań prawnych w zakresie przepływu przez granicę, m. in. siły roboczej oraz do ścisłego współdziałania w dziedzinie pracy, ubezpieczeń oraz opieki społecznej. Uzgodniono ponadto rozwijanie współpracy w dziedzinie prawa, w tym pomocy prawnej w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych.

Cztery traktaty dotyczące całokształtu stosunków politycznych, które nadal obowiązują, zostały zawarte w okresie międzywojennym. Z lat

Polski..., s. 196–204. Zob. W. Sz. Staszewski, *Komitet Konsultacyjny Prezydentów Polski i Litwy*, *Studia i Materiały CBW UW* 2002, z. 93, s. 4–5; J. Kukułka, *Traktaty sąsiedzkie Polski Odrodzonej*, Wrocław 1998, s. 102–103.

dwudziestych pochodzą: Traktat Przyjaźni pomiędzy Polską a Turcją, podpisany w Lozannie w dniu 23 lipca 1923 r.¹⁸; Traktat Przyjaźni pomiędzy Najjaśniejszą Rzeczpospolitą Polską a Cesarstwem Perskim, podpisany w Teheranie w dniu 19 marca 1927 r.¹⁹, Traktat Przyjaźni pomiędzy Najjaśniejszą Rzeczpospolitą Polską a Królestwem Afganistańskim, podpisany w Angorze w dniu 3 listopada 1927 r.²⁰. W traktatach tych strony oświadczyły, że pragną utrzymać pokój i przyjaźń między państwami oraz ich obywatelami. Wyraziły też zgodę na wznowienie²¹ lub ustanowienie stosunków dyplomatycznych²². Ponadto w Traktacie polsko-afgańskim strony uzgodniły zawarcie Traktatu handlowego²³ i Konwencji konsularnej, w Traktacie polsko-irańskim – zawarcie tego samego dnia umowy handlowej²⁴, a w Traktacie polsko-tureckim – zawarcie tego samego dnia Konwencji handlowej i Konwencji osiedleńczej²⁵. Strony tego ostatniego Traktatu, potwierdzając swoje zobowiązania wynikające ze wszystkich obowiązujących umów dwustronnych polsko-tureckich, a w szczególności z Traktatu o przyjaźni między Polską i Turcją z dnia 23 lipca 1923 r. i wyrażając wolę uzupełnienia tego Traktatu umową dostosowaną do aktualnych potrzeb, zawarły w dniu 3 listopada 1993 r. w Warszawie Układ o przyjaźni i współpracy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Turecką²⁶. Ze względu na obowiązywanie wówczas we wzajemnych stosunkach Konwencji osiedleńczej w Układzie nie zamieszczono postanowień dotyczących migracji²⁷. Strony zobowiązały się do popierania bezpośrednich kontaktów między parlamentami,

¹⁸ Wszedł on w życie w dniu 1 kwietnia 1924 r. Tekst – Dz. U. 1924 r. Nr 39, poz. 407.

¹⁹ Wszedł on w życie w dniu 22 października 1930 r. Tekst – Dz. U. 1930 r. Nr 73, poz. 580.

²⁰ Wszedł on w życie w dniu 15 maja 1928 r. Tekst – Dz. U. 1928 r. Nr 55, poz. 523.

²¹ W Traktatach z Iranem i Turcją.

²² W Traktacie z Afganistanem.

²³ Zob. J. Makowski, *Zobowiązania międzynarodowe Polski 1919–1929*, Warszawa 1929, s. 7.

²⁴ J. Makowski, *Zobowiązania międzynarodowe...*, s. 115–116.

²⁵ J. Makowski, *Zobowiązania międzynarodowe...*, s. 223–225.

²⁶ Układ wszedł w życie 15 czerwca 1995 r. Został on zawarty na okres 10 lat i będzie on automatycznie przedłużany na kolejne okresy pięcioletnie, jeżeli żadna ze stron nie wypowie go w drodze pisemnej notyfikacji skierowanej do drugiej strony przynajmniej na rok przed upływem kolejnego okresu ważności. Tekst – Dz. U. 1995 r. Nr 118, poz. 566 oraz *Uregulowania traktatowe Polski w latach 1945–1998. Teksty wybranych dwustronnych umów politycznych zawartych przez Polskę z niektórymi krajami europejskimi*, wybór i oprac. R. Podgórzeńska, B. Szczepanik, Koszalin 1999, s. 280–283.

²⁷ Konwencja osiedleńcza została wypowiedziana w związku z dostosowaniem prawa polskiego do wymogów prawa wspólnotowego. Zob. Druk Sejmowy nr 1713 z dnia 23 czerwca

partiami politycznymi, stowarzyszeniami, organizacjami gospodarczymi oraz związkami zawodowymi (art. 5), a także współpracy między terenowymi jednostkami administracyjnymi (art. 6).

W 1932 r. został zawarty Traktat przyjaźni, koncyliacyjny i arbitrażowy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Grecką²⁸. Strony, kierując się „dobrymi stosunkami przyjaźni, które szczęśliwie łączą ich odnośne narody” uroczyście potwierdziły łączące je więzy przyjaźni (art. 3). Traktat ten utracił moc w części dot. koncyliacji i arbitrażu w dniu 22 października 1995 r., tj. w dniu wejścia w życie w stosunku do Grecji Konwencji o koncyliacji i arbitrażu w ramach KBWE, podpisanej w Sztokholmie w dniu 15 grudnia 1992 r.²⁹ W stosunku do Polski Konwencja weszła w życie w dniu 5 grudnia 1994 r.

„W nawiązaniu do istniejących od dawna stosunków przyjaźni między nimi, czego świadectwem jest poprzednio zawarty Traktat przyjaźni między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Grecką z dnia 4 stycznia 1932 r.” zawarty został w Atenach dnia 12 czerwca 1996 r. Traktat o przyjaźni i współpracy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Grecką³⁰.

Strony zobowiązały się do podjęcia działań w celu stworzenia warunków dla swobodnego przemieszczania się ich obywateli, a także do rozwoju między państwami ruchu turystycznego (art. 16 ust. 3)³¹.

W Traktacie strony uzgodniły, iż będą wspierały bezpośrednią współpracę między środowiskami naukowymi, kulturalnymi i artystycznymi obu

2003 r. Zob. też – ustawa z dnia 10 września 2003 r. o wypowiedzeniu Konwencji osiedleńczej między Polską a Turcją, podpisanej w Ankarze dnia 29 sierpnia 1931 r., Dz. U. 2003 r. Nr 188, poz. 1834.

²⁸ Traktat przyjaźni, koncyliacyjny i arbitrażowy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Grecką, podpisany w dniu 4 stycznia 1932 r. Wszedł on w życie w dniu 1 sierpnia 1932 r. Tekst – Dz. U. 1932 r. Nr 66, poz. 614.

²⁹ Dz. U. 1999 r. Nr 98, poz. 1139.

³⁰ Traktat wszedł w życie w dniu 3 lipca 1998 r. Został on zawarty na okres 10 lat i po tym okresie ulega on automatycznemu przedłużeniu na dalsze pięcioletnie okresy, jeżeli żadna ze stron nie wypowie go w drodze notyfikacji skierowanej na piśmie do drugiej strony co najmniej na rok przed upływem danego okresu jego obowiązywania. Tekst – Dz. U. 1998 r. Nr 129, poz. 852. Zob. G. Bernatowicz, *Stosunki z Grecją*, [w:] *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1997*, pod red. B. Wizimirskiej, Warszawa 1997, s. 177.

³¹ Jednocześnie zobowiązały się, iż będą popierać bezpośrednie kontakty między wspólnotami religijnymi, stowarzyszeniami, organizacjami gospodarczymi i związkami zawodowymi oraz będą popierać współpracę między regionalnymi organami swojej administracji publicznej i zachęcać do tworzenia związków miast bliźniaczych (art. 16 ust. 1 i 2).

państw oraz między organizacjami działającymi na tym polu³². Strony postanowiły ponadto, że będą sprzyjały kształtowaniu europejskiej przestrzeni kulturalnej w taki sposób, aby była ona otwarta dla wszystkich państw kontynentu, poprzez kontakty między ich instytucjami i obywatelami w dziedzinie kultury i informacji (art. 12).

Państwa-strony stwierdziły, iż będą współpracowały oraz wspierały połączone działania w celu rozwiązywania problemów technicznych, m. in. w dziedzinie transportu. Jednocześnie w postanowieniach Traktatu zawarto zobowiązanie Republiki Greckiej do wspierania, w ramach struktur Unii Europejskiej, starań Polski o poprawę istniejącej infrastruktury, w tym sieci drogowej (art. 10).

W myśl art. 13 ust. 1 państwa zapewnią obywatelom drugiej strony, przebywającym i zatrudnionym legalnie na jej terytorium, ochronę prawa do opieki socjalnej zgodnie ze swoim systemem prawnym oraz porozumieniami międzynarodowymi w tej dziedzinie.

W Traktacie strony uzgodniły także, iż będą przyczyniały się do rozwoju kontaktów między organami sądownictwa, policją, strażą graniczną i służbami celnymi obu krajów³³ (art. 17 ust. 2).

Polska zawarła też umowy polityczne z Angolą, Bułgarią, Estonią, Francją, Gruzją, Łotwą, Mołdową, Rumunią, Uzbekistanem, Węgrami i Włochami.

W Porozumieniu między Polską a Angolą, podpisanym w dniu 4 grudnia 1978 r.³⁴ powoływano się m. in. na zasady marksizmu-leninizmu. W preambule Porozumienia stwierdzono: „Polska Rzeczpospolita Ludowa i Ludowa Republika Angoli (...) mając na uwadze dalsze utrwalanie tych stosunków w oparciu o zasady marksizmu-leninizmu i proletariackiego internacjonalizmu (...), przeświadczone, że jedność działania między krajami wspólnoty socjalistycznej, krajami rozwijającymi się i wszystkimi innymi siłami postępowymi

³² Zgodnie z postanowieniami art. 11 ust. 2 strony będą popierać kontakty między szkołami wyższego i niższego szczebla oraz innymi instytucjami oświatowymi.

³³ Nawiążą również współpracę w ramach odpowiednich organizacji międzynarodowych i zapewnią wymianę informacji.

³⁴ Porozumienie między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Ludową Republiką Angoli o przyjaźni i współpracy, podpisany w Luandzie w dniu 4 grudnia 1978 r. Wszedł w życie w dniu 11 kwietnia 1984 r. i został zawarty na okres 20 lat. Po tym okresie będzie on automatycznie przedłużany na okres 5 lat, jeżeli żadna ze stron nie wypowie go w drodze notyfikacji na rok przed upływem odpowiedniego okresu. Tekst – Dz. U. 1984 r. Nr 29, poz. 147.

stanowi ważny czynnik umacniania pokoju, niepodległości narodowej i postępu społecznego (...) postanowiły zawrzeć niniejsze porozumienie (...)”³⁵.

W Porozumieniu tym strony zobowiązały się do rozszerzenia i pogłębienia współpracy oraz utrzymywania bezpośrednich kontaktów między organizacjami politycznymi i społecznymi, organizacjami masowymi oraz instytucjami kulturalnymi i naukowymi obu państw. Ponadto stwierdziły, że współpraca pomiędzy nimi będzie rozwijana w szczególności w dziedzinie transportu i turystyki³⁶.

Pozostałe traktaty polityczne zostały podpisane w latach dziewięćdziesiątych. W 1991 r. Polska zawarła, oprócz traktatów z Czechami, Słowacją i Niemcami, także traktaty z Francją, Węgrami i Włochami.

Celem Traktatu polsko-francuskiego³⁷ jest rozwijanie stosunków przyjaźni i umacnianie współpracy w dziedzinie polityki, gospodarki i kultury³⁸. Strony stwierdziły w nim, iż popierają kontakty obywateli obydwu państw, szczególnie wymianę osobową młodych Polaków i młodych Francuzów oraz stworzą w tym celu warunki dla swobodnego przemieszczania się swych obywateli. Państwa oświadczyły, iż rozważą możliwość zniesienia obowiązku wizowego dla obywateli drugiej strony (art. 10).

W myśl art. 9 ust. 2 Traktatu strony będą także popierały kontakty bezpośrednie i ustanowienie współpracy między społecznościami lokalnymi obu

³⁵ Zob. *Informacja Rady Ministrów w sprawie przeglądu zgodności umów międzynarodowych z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku*, Druk Sejmowy Nr 1413 z dnia 23 września 1999 r. Zob. też – R. Szafarz, *Umowy międzynarodowe niezgodne z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Prawo, instytucje i polityka w procesie globalizacji. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Symonidesowi*, pod red. E. Haliżaka i R. Kuźniara, Warszawa 2003, s. 53 i n.; tejsze, *Stosunki traktatowe Rzeczypospolitej Polskiej. Nowa jakość w latach 1989–2000*, *Studia Prawnicze* 2003, z. 2, s. 49–50.

³⁶ Zob. art. 2 i 3 Porozumienia.

³⁷ Traktat o przyjaźni i solidarności między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Francuską, podpisany w Paryżu w dniu 9 kwietnia 1991 r. Wszedł on w życie w dniu 7 listopada 1992 r. i został zawarty na okres 10 lat. Po tym okresie ważność Traktatu będzie przedłużana automatycznie na okresy pięcioletnie, o ile jedna ze stron nie powiadomi drugiej strony, pisemnie i przynajmniej na rok przed wygaśnięciem kolejnego okresu ważności, o swojej decyzji wypowiedzenia traktatu. Tekst – Dz. U. 1992 r. Nr 81, poz. 415 oraz *Stosunki międzynarodowe 1989–2000. Wybór tekstów źródłowych i materiałów*, wybór, redakcja i opracowanie naukowe Z. Leszczyński, A. Kosecki, Pułtusk 2001, s. 89–92.

³⁸ Zob. K. Skubiszewski, *Polska polityka zagraniczna w 1991 roku*, [w:] *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1991*, s. 20; S. Parzymies, *Stosunki dwustronne z wybranymi państwami Europy Zachodniej – Francja*, [w:] *Polityka zagraniczna RP 1989–2002*, s. 165.

państw³⁹. W postanowieniach dotyczących rozwoju stosunków gospodarczych i finansowych państwa podkreśliły, iż szczególne znaczenie dla ich przyszłości ma rozwój współpracy, m. in. w dziedzinie transportu i infrastruktury. Strony zmirzają także do ustanowienia bezpośrednich więzi współpracy między podmiotami gospodarczymi obu państw⁴⁰.

W Traktacie między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Węgierską o przyjacielskiej i dobrosąsiedzkiej współpracy, podpisanym w Krakowie w dniu 6 października 1991 r.⁴¹, państwa-strony zobowiązały się do zapewnienia warunków umożliwiających utrzymywanie swobodnych osobistych kontaktów pomiędzy ich obywatelami⁴². W ramach współpracy w dziedzinie kultury, nauki i szkolnictwa strony popierają bezpośrednie kontakty między artystami oraz współdziałanie między wszystkimi rodzajami szkół i uczelni oraz naukowymi instytutami badawczymi, m. in. poprzez wymianę uczniów, studentów, stypendystów, nauczycieli i pracowników naukowych (art. 11).

Państwa-strony Traktatu będą też rozwijały współpracę w dziedzinie turystyki (art. 15). W postanowieniach dotyczących współpracy gospodarczej przewidziano tworzenie warunków ekonomicznych, finansowych i prawnych ułatwiających m. in. przepływ przez granicę siły roboczej (art. 8 ust. 2). Zgodnie z art. 16 ust. 1 Traktatu w odrębnych umowach państwa uregulują współpracę w dziedzinie stosunków prawnych, wymiaru sprawiedliwości i policji.

W dniu 11 października 1991 r. Polska podpisała Traktat o przyjaźni i współpracy z Włochami⁴³.

³⁹ Strony ułatwią także współpracę między organizacjami politycznymi, społecznymi i związkami obu państw oraz sprzyjają współpracy między parlamentami i parlamentarzystami obu państw (art. 9 ust. 1 i 3).

⁴⁰ Zob. art. 5 Traktatu.

⁴¹ Traktat wszedł w życie w dniu 15 czerwca 1992 r. Został on zawarty na okres 15 lat i po tym okresie ulega on automatycznemu przedłużeniu na okresu pięcioletnie jeżeli żadna ze stron nie wypowie go w drodze notyfikacji na rok przed upływem danego okresu obowiązywania. Tekst – Dz. U. 1992 r. Nr 59, poz. 298 oraz *Stosunki międzynarodowe 1989–2000. Wybór tekstów źródłowych i materiałów*, s. 121–124.

⁴² Strony zobowiązały się również popierać rozwój wielostronnych kontaktów politycznych i społecznych i w tym celu strony będą stwarzać niezbędne warunki dla rozszerzenia współpracy parlamentów, partii politycznych, ruchów i organizacji społecznych, kościołów i związków wyznaniowych, związków twórczych i organizacji profesjonalnych, a także związków zawodowych. Ponadto strony będą popierać współpracę regionów, województw, komitetów, miast i gmin (art. 4).

⁴³ Traktat o przyjaźni i współpracy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Włoską, podpisany w Warszawie w dniu 11 października 1991 r. Wszedł on w życie w dniu 15 grudnia

W artykule 19 Traktatu państwa postanowiły, iż będą popierały rozwój bezpośrednich kontaktów między obywatelami⁴⁴ oraz wymianę młodzieżową⁴⁵. Będą też ułatwiać dostęp do języka i kultury drugiej strony poprzez wspieranie państwowych i prywatnych inicjatyw, a także poprzez wymianę stypendystów i studentów (art. 17 ust. 3).

Państwa-strony zobowiązały się ponadto do poprawy ogólnych warunków współdziałania m. in. w dziedzinie transportu i turystyki (art. 11). Strony uzgodniły, iż zgodnie z ich systemami prawnymi i porozumieniami międzynarodowymi zapewnią ochronę praw, włącznie z prawem do opieki społecznej, legalnie przebywającym i zatrudnionym na ich terytoriach obywatelom drugiej strony (art. 12).

W dniu 1 lipca 1992 r. Polska podpisała Traktat o przyjaźni i współpracy z Łotwą⁴⁶, a w dniu 2 lipca 1992 r. Traktat o przyjaznej współpracy i bałtyckim dobrosąsiedztwie z Estonią⁴⁷. W obu tych traktatach państwa-strony zobowiązały się do wspierania rozwoju kontaktów między ich obywatelami⁴⁸. Postanowiły ponadto, że ze względu na szczególną rolę młodego pokolenia

1995 r. Traktat został zawarty na okres 20 lat i po tym okresie ulega on automatycznemu przedłużeniu na dalsze okresy pięcioletnie, jeżeli żadna ze stron nie wypowie go drugiej stronie, w drodze notyfikacji, na jeden rok przed upływem danego okresu. Tekst – Dz. U. 1996 r. Nr 52, poz. 226. Zob. G. Bernatowicz, *Stosunki polsko-włoskie*, [w:] *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1992*, s. 121–122.

⁴⁴ Także między partiami, organizacjami związkowymi, fundacjami, ośrodkami badawczymi, stowarzyszeniami kobiecymi, organizacjami sportowymi, związkami wyznaniowymi, stowarzyszeniami ekologicznymi i innymi.

⁴⁵ Strony będą także sprzyjać bliźniaczym związkom między miastami i zacieśnianiu kontaktów między poszczególnymi miejscowościami, regionami i innymi jednostkami terytorialnymi i administracyjnymi.

⁴⁶ Traktat wszedł w życie w dniu 17 grudnia 1992 r. Został on zawarty na okres 15 lat i po tym terminie jego ważność ulega automatycznemu przedłużeniu każdorazowo na okres pięcioletni, jeżeli żadna ze stron nie wypowie go w drodze notyfikacji najpóźniej na rok przed upływem danego okresu obowiązywania. Tekst – Dz. U. 1993 r. Nr 114, poz. 502.

⁴⁷ Traktat wszedł w życie w dniu 6 maja 1993 r. Został on zawarty na okres 15 lat i po tym terminie jego ważność ulega automatycznemu przedłużeniu każdorazowo na okres pięcioletni, jeżeli żadna ze stron nie wypowie go w drodze notyfikacji najpóźniej na rok przed upływem danego okresu obowiązywania. Tekst – Dz. U. 1993 r. Nr 121, poz. 536.

⁴⁸ Jednocześnie w traktatach strony zobowiązały się udzielać poparcia współpracy między organizacjami społecznymi, partiami politycznymi, związkami zawodowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi, organizacjami sportowymi, fundacjami oraz innymi organizacjami i zrzeszeniami społecznymi (zob. art. 14 ust. 4 Traktatu polsko-łotewskiego i art. 14 ust. 4 Traktatu polsko-estońskiego). W traktatach tych strony stwierdziły także, że przywiązują duże

w kształtowaniu wzajemnych stosunków, zostanie zawarta między ich rządami umowa o współpracy i wzajemnej wymianie młodzieży⁴⁹.

W myśl postanowień Traktatu polsko-łotewskiego i polsko-estońskiego państwa będą dążyły do rozwoju współpracy pomiędzy różnymi rodzajami szkół, uczelni oraz instytucjami naukowymi, m. in. poprzez wymianę uczniów, studentów i stypendystów⁵⁰. W art. 13 ust. 3 Traktatu polsko-łotewskiego i art. 13 ust. 3 Traktatu polsko-estońskiego strony zobowiązały się do współdziałania w delegowaniu nauczycieli oraz w kształceniu i doskonaleniu zawodowym pracowników dydaktycznych. Strony będą popierały także bezpośrednie kontakty pomiędzy twórcami i artystami umawiających się państw⁵¹.

Zgodnie z art. 15 ust. 2 Traktatu polsko-łotewskiego strony podejmą niezbędne działania w celu realizacji praw mniejszości narodowych, w szczególności prawa do ustanawiania i utrzymywania niezakłóconych kontaktów między sobą w obrębie kraju swego zamieszkania, jak również poprzez granice⁵². Natomiast w art. 15 ust. 1 Traktatu polsko-estońskiego strony stwierdziły, iż będą kierowały się powszechnie przyjętymi standardami międzynarodowymi, dotyczącymi gwarancji przestrzegania praw człowieka i praw mniejszości narodowych, zawartymi w szczególności w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowych Paktach Praw Człowieka oraz w dokumentach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, przede wszystkim w dziedzinie ludzkiego wymiaru.

W myśl postanowień obu traktatów strony będą współpracowały na rzecz rozwoju i doskonalenia wzajemnych i tranzytowych połączeń transportowych

znaczenie do partnerskiej współpracy między regionami, miastami, gminami i innymi jednostkami terytorialnymi oraz, że będą ułatwiać i popierać tę współpracę we wszystkich dziedzinach zarówno w stosunkach dwustronnych, jak i poprzez udział w Radzie Państw Morza Bałtyckiego i Związku Miast Bałtyckich (zob. art. 8 ust. 1 Traktatu polsko-łotewskiego i art. 8 ust. 1 Traktatu polsko-estońskiego).

⁴⁹ Zob. art. 14 ust. 3 Traktatu polsko-łotewskiego i art. 14 ust. 3 Traktatu polsko-estońskiego.

⁵⁰ Zob. art. 12 ust. 1 Traktatu polsko-łotewskiego i art. 12 ust. 1 Traktatu polsko-estońskiego.

⁵¹ Zob. art. 11 ust. 2 Traktatu polsko-łotewskiego i art. 11 ust. 2 Traktatu polsko-estońskiego.

⁵² Strony Traktatu polsko-łotewskiego oświadczyły w art. 15 ust. 1, iż uznają, zgodnie z obowiązującymi standardami międzynarodowymi dotyczącymi ochrony mniejszości narodowych, prawo członków mniejszości łotewskiej w Rzeczypospolitej Polskiej i polskiej w Republice Łotewskiej, indywidualnie lub wspólnie z innymi członkami danej mniejszości, do zachowania, wyrażania i rozwijania swojej tożsamości etnicznej, kulturowej, językowej i religijnej, bez jakiegokolwiek dyskryminacji i w warunkach pełnej równości wobec prawa, oraz oświatowej działalności religijnej w języku ojczystym.

i związanej z nimi infrastruktury we wszystkich dziedzinach transportu oraz będą sprzyjały współpracy w dziedzinie transportu i łączności w Europie i w innych częściach świata⁵³. W ramach współpracy gospodarczej państwa wprowadzą odpowiednie uregulowania prawne dotyczące przepływu siły roboczej⁵⁴. Strony będą też rozwijały ścisłą współpracę w dziedzinie pracy, ubezpieczeń i opieki społecznej, a na podstawie odrębnych umów uregulują obrót prawny w sprawach cywilnych, rodzinnych, karnych i administracyjnych⁵⁵.

W 1992 r. Polska podpisała także Traktat o przyjaźni i współpracy z Hiszpanią⁵⁶. Państwa podkreśliły, iż zwrócą szczególną uwagę na upowszechnianie wiedzy o narodowym dorobku w dziedzinie kultury i sztuki drugiej strony. W tym celu będą m. in. organizowały wymianę osobową, ze szczególnym uwzględnieniem wymiany młodzieżowej. Strony zobowiązały się także do współuczestniczenia i pomagania w nawiązywaniu bezpośrednich kontaktów między ludźmi kultury, nauki i oświaty (art. 13)⁵⁷.

W myśl artykułu 11 Traktatu państwa będą dążyły do zacieśniania dwustronnych kontaktów, m. in. w dziedzinie turystyki⁵⁸.

W 1993 r. Polska podpisała Układ o przyjaznych stosunkach i współpracy z Rumunią⁵⁹. Zgodnie z jego postanowieniami strony podejmują wszelkie

⁵³ Zob. art. 9 ust. 1 i 3 Traktatu polsko-łotewskiego i art. 9 ust. 1 i 3 Traktatu polsko-estońskiego.

⁵⁴ Zob. art. 7 ust. 1 Traktatu polsko-łotewskiego i art. 7 ust. 1 Traktatu polsko-estońskiego.

⁵⁵ Zob. art. 16 ust. 2 i art. 17 ust. 1 Traktatu polsko-łotewskiego oraz art. 16 ust. 2 i art. 17 ust. 1 Traktatu polsko-estońskiego.

⁵⁶ Traktat o przyjaźni i współpracy między Rzeczpospolitą Polską a Królestwem Hiszpanii, podpisany w Madrycie w dniu 26 października 1992 r. Wszedł on w życie w dniu 4 grudnia 1994 r. Traktat został zawarty na okres 10 lat i po tym okresie jego ważność będzie przedłużana automatycznie na okresy pięcioletnie, o ile jedna ze stron nie powiadomi drugiej strony pisemnie, przynajmniej na rok przed upływem kolejnego okresu ważności, o swoim zamiarze nieprzedłużania Traktatu. Tekst – Dz. U. 1995 r. Nr 18, poz. 84.

⁵⁷ W art. 7 Traktatu strony ustaliły, że będą popierać bezpośrednie kontakty między ich władzami, a także rozwój współpracy na wszystkich szczeblach. Strony będą także ułatwiać współpracę między organizacjami politycznymi, społecznymi i związkowymi obu państw.

⁵⁸ Zob. D. Dudziak, *Stosunki dwustronne z wybranymi państwami Europy Zachodniej – Hiszpania* [w:] *Polityka zagraniczna RP 1989–2002*, s. 196–197.

⁵⁹ Układ między Rzeczpospolitą Polską a Rumunią o przyjaznych stosunkach i współpracy, podpisany w Bukareszcie w dniu 25 stycznia 1993 r. Wszedł w życie w dniu 13 stycznia 1994 r. Układ został zawarty na okres 10 lat i po tym okresie ulega on automatycznemu przedłużaniu na okresy pięcioletnie, jeżeli żadna ze stron nie wypowie go w drodze notyfikacji przynajmniej na rok przed upływem danego okresu. Tekst – Dz. U. 1994 r. Nr 29, poz. 106.

stosowne działania w celu popierania i ułatwiania między nimi ruchu osobowego między obu państwami. Strony popierają też kontakty osobiste między ich obywatelami, wszechstronne kontakty i wymianę młodzieży obu państw⁶⁰ (art. 6) oraz bezpośrednie kontakty między twórcami i artystami (art. 13 ust. 2). Państwa będą także rozszerzały i popierały współpracę między wszystkimi rodzajami szkół i uczelni oraz naukowymi instytucjami badawczymi, m. in. poprzez wymianę uczniów, studentów, stypendystów, nauczycieli i pracowników naukowych (art. 13 ust. 3).

Strony zobowiązały się do rozwijania wzajemnie korzystnej współpracy w dziedzinie transportu, jak również współpracy w dziedzinie turystyki (art. 9 ust. 1 i art. 19). Państwa będą też współdziałały w ramach stosunków dwustronnych i na płaszczyźnie wielostronnej na rzecz poprawy połączeń tranzytowych (art. 10).

Państwa będą rozwijały współpracę w dziedzinie stosunków pracy, ubezpieczeń społecznych i opieki społecznej (art. 18 ust. 2). Zobowiązały się również do intensyfikowania i doskonalenia stosunków prawnych i konsularnych, z uwzględnieniem ich systemów prawnych oraz zawartych przez nie umów dwustronnych i wielostronnych (art. 21 ust. 1).

W dniu 25 lutego 1993 r. został podpisany między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Bułgarii Układ o przyjaznych stosunkach i współpracy⁶¹. Strony zobowiązały się w nim do popierania kontaktów między ich obywatelami⁶² oraz wszechstronnej współpracy i wymiany młodzieży (art. 7).

⁶⁰ Strony oświadczyły także, iż przywiązują duże znaczenie do partnerskiej współpracy między województwami, miastami, gminami i innymi jednostkami terytorialnymi. W art. 7 Traktatu strony stwierdziły, iż będą szczególnie popierać bezpośrednie kontakty między parlamentami, partiami politycznymi, organizacjami społecznymi, stowarzyszeniami, kościołami i związkami wyznaniowymi, związkami twórczymi i organizacjami profesjonalnymi oraz związkami zawodowymi.

⁶¹ Układ wszedł w życie w dniu 16 września 1993 r. Został on zawarty na okres 10 lat i po tym terminie ulega on automatycznemu przedłużaniu na pięcioletnie okresy, jeżeli żadna ze stron nie wypowie go w drodze notyfikacji na rok przed upływem danego okresu. Tekst – Dz. U. 1993 r. Nr 118, poz. 529.

⁶² Także będą popierać kontakty między partiami politycznymi, ruchami i organizacjami społecznymi, związkami zawodowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi, organizacjami profesjonalnymi i związkami twórczymi. Strony będą również popierać rozwój kontaktów oraz bezpośrednią współpracę jednostek administracyjno-terytorialnych i regionów.

Państwa będą też ułatwiały bezpośrednią współpracę między uczelniami, ośrodkami i instytucjami naukowo-badawczymi oraz wymianę uczonych i szkolenie specjalistów (art. 10).

Ponadto będą dążyły do ścisłej współpracy w dziedzinie stosunków pracy, ubezpieczeń społecznych i opieki społecznej (art. 13). Postanowiono, iż warunki współpracy obu państw w dziedzinie turystyki oraz stosunków prawnych i konsularnych będą regulowały odrębne umowy⁶³.

W 1993 r. Polska zawarła Traktat o przyjaźni i współpracy z Gruzją⁶⁴. Strony zobowiązały się do działania na rzecz rozwoju kontaktów między obywatelami obu państw (art. 14 ust. 4)⁶⁵. Postanowiono, że rządy obu państw zawrą umowę o współpracy i wzajemnej wymianie młodzieży (art. 14 ust. 3).

Strony będą też popierały bezpośrednie kontakty pomiędzy polskimi i gruzińskimi twórcami i artystami (art. 11), a poprzez wymianę uczniów, studentów i stypendystów zamierzają działać na rzecz rozwoju współpracy pomiędzy różnymi rodzajami szkół, uczelni oraz instytucji naukowych (art. 12).

Przewidziano także wprowadzenie przez strony odpowiednich uregulowań prawnych w zakresie przepływu siły roboczej (art. 7 ust. 1).

Strony będą współpracowały w celu rozwoju i doskonalenia wzajemnych i tranzytowych połączeń transportowych i związanej z nimi infrastruktury we wszystkich dziedzinach transportu oraz będą sprzyjały współpracy w dziedzinie transportu i łączności, w Europie i w innych częściach świata (art. 9).

Państwa będą dążyły do ścisłej współpracy w dziedzinie pracy, ubezpieczeń i opieki społecznej (art. 16 ust. 2), a na podstawie odrębnych umów

⁶³ Zob. art. 9 i art. 15 Traktatu.

⁶⁴ Traktat o przyjaźni i współpracy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Gruzji, podpisany w Tbilisi w dniu 20 kwietnia 1993 r. Wszedł w życie w dniu 5 listopada 1999 r. Traktat został zawarty na okres 10 lat i po tym okresie jego ważność ulega automatycznie przedłużeniu każdorazowo na okres pięcioletni, jeżeli żadna ze stron nie wypowie go w drodze notyfikacji najpóźniej na rok przed upływem danego okresu. Tekst – Dz. U. 2000 r. Nr 2, poz. 7.

⁶⁵ Strony będą także udzielać poparcia współpracy między organizacjami społecznymi, partiami politycznymi, związkami zawodowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi, organizacjami sportowymi, fundacjami oraz innymi organizacjami i zrzeszeniami społecznymi. W art. 8 ust. 1 strony oświadczyły, iż przywiązują duże znaczenie do partnerskiej współpracy między regionami, miastami, gminami i innymi jednostkami terytorialnymi. Zobowiązały się ponadto ułatwiać i popierać tę współpracę we wszystkich dziedzinach.

stworzą warunki dla obrotu prawnego w sprawach cywilnych, rodzinnych, karnych i administracyjnych (art. 17 ust. 1).

W 1994 r. Polska podpisała Traktat o przyjaźni i współpracy z Mołdową⁶⁶. Podobnie jak w innych traktatach politycznych państwa zobowiązały się do popierania kontaktów między ich obywatelami⁶⁷ (art. 15), współdziałania na rzecz rozwoju współpracy pomiędzy różnymi rodzajami szkół, uczelni oraz instytucji naukowych, wymiany pracowników dydaktycznych oraz rozwoju bezpośrednich kontaktów pomiędzy polskimi i mołdowskimi przedstawicielami sztuki, kultury i nauki (art. 11 ust. 2 oraz art. 13 ust. 1 i 2).

Strony zapewnią dogodne warunki dla wzajemnie korzystnej współpracy gospodarczej i handlowej, szczególnie w zakresie przepływu siły roboczej (art. 7). Będą też współpracowały na rzecz rozwoju połączeń transportowych i związanej z nimi infrastruktury we wszystkich dziedzinach transportu (art. 9).

Państwa dążą do ścisłej współpracy w dziedzinie pracy, ubezpieczeń i opieki społecznej oraz do współpracy dotyczącej pomocy prawnej i stosunków prawnych w sprawach cywilnych, karnych i rodzinnych.

W podpisanym w 1995 r. przez Polskę z Uzbekistanem Traktacie o przyjaźni i współpracy⁶⁸ także zawarto zobowiązanie do popierania rozwoju kon-

⁶⁶ Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Mołdowa o przyjaźni i współpracy, podpisany w Warszawie w dniu 15 listopada 1994 r. Wszedł w życie w dniu 2 marca 1996 r. Traktat został zawarty na okres 10 lat i po tym okresie jego ważność ulega automatycznemu przedłużeniu każdorazowo na okres pięcioletni, jeżeli żadna ze stron nie wypowie go w drodze notyfikacji najpóźniej na rok przed upływem danego okresu obowiązywania. Tekst – Dz. U. 1996 r. Nr 76, poz. 363.

⁶⁷ Również między organizacjami społecznymi, partiami politycznymi, związkami zawodowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi, organizacjami sportowymi, fundacjami oraz innymi organizacjami i zrzeszeniami społecznymi. W art. 8 Traktatu strony podkreśliły, iż przywiązują duże znaczenie do współpracy między odpowiednimi jednostkami terytorialno-administracyjnymi i organami samorządowymi. Zgodnie z własnym ustawodawstwem strony będą ułatwiać i podtrzymywać taką współpracę w różnych dziedzinach, w szczególności handlowo-ekonomicznej, socjalnej, ekologicznej, kulturalnej i humanitarnej.

⁶⁸ Traktat o przyjaźni i współpracy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Uzbekistanu, podpisany w Warszawie w dniu 11 stycznia 1995 r. Wszedł w życie w dniu 20 listopada 1995 r. Traktat został zawarty na okres 15 lat. Po tym terminie jego ważność ulega automatycznemu przedłużeniu każdorazowo na okres pięcioletni, jeżeli żadna ze stron nie wypowie go w drodze notyfikacji najpóźniej na 12 miesięcy przed upływem danego okresu. Tekst – Dz. U. 1996 r. Nr 26, poz. 115. Zob. W. Śmidowski, *Stan i perspektywy rozwoju polsko-uzbeckich stosunków politycznych*, [w:] *Uzbekistan. Historia – Społeczeństwo – Polityka*, pod red. T. Bodio, Warszawa 2001, s. 392–393.

taktów między obywatelami obu państw⁶⁹ (art. 14 ust. 3), kontaktów pomiędzy polskimi i uzbeckimi twórcami i artystami (art. 11 ust. 3) oraz współpracy pomiędzy różnymi rodzajami szkół, uczelni i instytucji naukowych (art. 12 ust. 1). Strony będą też rozwijały wymianę nauczycieli oraz kształcenie i doskonalenie zawodowe pracowników dydaktycznych (art. 13 ust. 4)⁷⁰.

Strony będą współpracowały na rzecz rozwoju połączeń transportowych i związanej z nimi infrastruktury we wszystkich dziedzinach transportu (art. 9 ust. 1).

Państwa zobowiązały się do prawnego uregulowania problemów dotyczących przepływu siły roboczej (art. 7 ust. 1), rozwoju współpracy w zakresie prawnych i społecznych aspektów zatrudnienia, ubezpieczeń społecznych, opieki społecznej i ochrony stosunków pracy (art. 16 ust. 2). Postanowiły także, że podpiszą odrębne porozumienia o pomocy prawnej w sprawach cywilnych, rodzinnych, karnych i administracyjnych (art. 17 ust. 2).

Należy podkreślić, że w zawartych przez Polskę traktatach politycznych strony zobowiązują się do przestrzegania we wzajemnych stosunkach zasad przyjaźni, partnerstwa, poszanowania praw każdego państwa oraz integralności terytorialnej, suwerenności, nieingerencji w sprawy wewnętrzne, rezygnowania z użycia siły w rozwiązywaniu spornych kwestii, zagwarantowania respektowania prawa międzynarodowego⁷¹. Uwzględnienie problematyki migracji w tych traktatach dowodzi, iż Polska i jej partnerzy uznają doniosłą rolę międzynarodowego ruchu osobowego w kształtowaniu przyjaznych stosunków między państwami.

⁶⁹ Strony zobowiązały się także udzielać poparcia rozwojowi współpracy między partiami politycznymi, związkami zawodowymi, związkami twórczymi, stowarzyszeniami naukowymi, organizacjami sportowymi, fundacjami oraz innymi organizacjami i zrzeszeniami społecznymi.

⁷⁰ W art. 8 ust. 1 Traktatu strony oświadczyły, że przywiązują duże znaczenie do partnerskiej współpracy między regionami, miastami i innymi ich jednostkami administracyjno-terytorialnymi. Zobowiązały się ponadto ułatwiać i popierać tę współpracę we wszystkich dziedzinach.

⁷¹ Por. R. Podgórzńska, B. Szczepanik, *Słowo wstępne*, [w:] *Uregulowania traktatowe Polski w latach 1945–1998*, s. 10–11.